

“SÄ ET VÄLTTÄMÄTTÄ NÄE SITÄ, MUT SÄ KOET SEN”
Ajatuksia yhteisöllisestä työstä osana koulun sosiaalityötä

Matilda Leppänen ja Reetta Ylistalo

Yhteisöllisen työn äärellä kipuillaan, erityisesti silloin kun yhteisöllistä työtä ei tunnisteta. Yhteisöllinen työ tarvitsee siis tuntomerkit. Se on arjessa tapahtuvaa, osallisuutta, yhteisöllisyyttä, toisen näkemistä ja merkityksellisyyden tunteen välittämistä ja kokemista. Se on ihmisten välissä syntyvää kiinnittymistä, joka saa meidät liittymään ja tulemaan osaksi porukkaa, osaksi yhteisöä. Koulumaailman yhteisöllinen työ on koulun ympäristössä rakentuvaa ja toimivaa työtä koko koulun yhteisön hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemiseksi. Yhteisöllinen työ muodostuu suhteessa alueeseen, kouluun ja aikaan. Sillä pyritään luomaan hyvinvointia mahdollistamalla yhdessä tekemistä ja kokemista. Eli isoja sanoja, joiden tarttumapinta on liukas.

Lähtökohta

Tämä puheenvuoro syntyi tarpeesta puolustaa sosiaalityön näkökulmaa koulukuraattorin työssä ja tarpeesta puolustaa yhteisöllisen työotteen säilymistä keskeisenä osana kuraattorityötä. Koulukuraattoreilla on laissa säädetty velvollisuus tehdä yhteisöllistä työtä. Kuitenkin yhteiskunnallinen paine ja arvostus tuntuu kohdistuvan opiskeluhollossa erityisesti yksilötyöhön. Tunnistamme yksilötyöhön kapeutuvan työn vaarana sen, että se muuttaa ajatteluamme siihen suuntaan, että lapsissa itsessään olisi sekä ongelmat että ratkaisut. Yksilötyöllä on myös paikkansa kuraattorityössä, mutta siihen supistuva koulun sosiaalityö uhkaa tehdä meistä näkymättömiä. Kyseessä on laajempi sosiaalityön ilmiö, jossa toimintaa ja ajattelua ohjaavat yksilön ominaisuuksiin keskittyvät mallit.

Ajatuksiamme ja suuntaamme on johdattanut ihmisarvoihin pohjautuva sosiaalityön mandaatti sekä yhteisösosiaalityölle, rakenteelliselle sosiaalityölle ja osallisuustyölle pohjautuva ammatti-identiteetti. Yhteisen ymmärryksen ja pohdintamme taustalla vaikuttavat vuonna 2025 lakkautetun Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen luentosarja: Muutokseen pyrkivä sosiaalityö ja sieltä tarkemmin *Sosiaalityön paikka ajankohtaisessa ilmapiirissä* -luento. Lisäksi ihmisen kehityksen ja yhteisöllisyyden käsitteen taustalle olemme hakeneet tukea psykologian professori Liisa Keltinkangas-Järvisen ajatuksista maaliskuussa 2025 kuvatusta *Psykologia: Tunteet, identiteetti ja yhteisöt* -podcastista, joka on osa *Puheenaihe*-sarjaa.

Haluamme tällä tekstillä pysähtyä tutkimaan mistä kaikesta yhteisöllisen työn puolustamisessa on kyse. Lisäksi haluamme löytää sanoja sille, miksi on tärkeää tehdä yhteisöllistä työtä osana koulun sosiaalityötä. Kyseessä on kahden koulukuraattori-sosiaalityöntekijän puheenvuoro ja keskustelun avaus, jolla tuomme näkyväksi yhteisöllisen työn kautta vahvistuvaa sosiaalityön otetta ja toisin tekemisen tapaa. Kyseessä on yhteisöllisen työn arjesta kumpuava pohdiskeleva puheenvuoro, joka nojaa sosiaalityön teoreettiseen perustaan yhteisösosiaalityöstä ja osallisuustyöstä.

Käsitlemme tässä puheenvuorossa yhteisöllistä työtä erityisesti sosiaalityön näkökulmasta, jolloin käytämme yhteisöllisen työn synonyymeinä yhteisösosiaalityön ja yhteisötyön käsitteitä.

”Mitä se yhteisöllinen työ nyt sitten oikein on?”

”Suunniteltua, suunnittelematonta, läsnäoloa, hetkessä tapahtuvaa, kiireetöntä, sotkuista, arkista, yhteisön osana olemista, ymmärrystä ja tietoa.”

Olemme törmänneet kuraattoriyhteisössä siihen, että yhteisöllistä työtä on haastavaa sanallistaa. Tämä näkyy siinä, että yhteisölliseen työhön liittyvä keskustelu tyypistyy herkästi mahdottomalta tuntuvan kysymyksen äärellä: ”Mitä se yhteisöllinen työ nyt sitten oikein on?”. Vakuuttavaa ja kaikkia tyydyttävää vastausta ei löydy, ja siinä piilee yhteisöllisen työn olemus ja luonne. Se voi olla ja on *mitä vaan*. *Mitä vaan* -vastaus ei useinkaan tarjoa aiheelle ammatillista vakautta. Yhteisöllisen työn selittämisen haasteet johtuvat siitä, että kyseessä on elämänkaltainen ja siten kompleksinen tapa tehdä työtä. Olennaisempaa olisikin keskustella siitä, miten yhteisöllistä työtä tehdään ja mikä sen merkitys on.

Yhteisöllisen työn jaettua ymmärrystä on pyritty niin valtakunnallisesti ja paikallisesti vahvistamaan siten, että yhteisölliselle työlle on valmisteltu erilaisia oppaita ja ohjeita. Valmiiksi annetut vastaukset ja toisten luomat toimintatavat ovat kuitenkin ristiriidassa yhteisöllisen työn perusolemuksen kanssa. Oppaista ja ohjeista voi saada ideoita ja pontta omaan työhön, mutta kuitenkin yhteisöllisen työn tarve ja siihen yhteensopivat keinot on oivallettava itse. Yhteisöllinen työ vaatii onnistuakseen syvempää ymmärrystä ja tuntemusta omasta koulusta, asuinalueesta ja niihin vaikuttavista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Yhteisöllisyys ja yhteisöllinen työ rakentuu vahvasti kokemuksellisuuden kautta.

Jotta voimme syventyä tutkimaan mitä yhteisöllinen työ on, tulee meidän tarkastella *yhteisöllisyyttä*. Yhteisöllisyys-käsitteen haasteellista luonnetta Liisa Keltinkangas-Järvinen pohtii meidän aiemmin mainitsemassamme Puheenaihe-podcast jaksossa. Keltinkangas-Järvisen mukaan yhteisöllisyyttä on vaikea selittää juuri sen vuoksi, että yhteisöllisyys rakentuu niin monella eri tavalla ja perustuu kokemuksellisuuteen. Tässä tekstissä ymmärrämme yhteisöllisyyden tarkoittavan yhdessä eletyn kokemuksen kautta muodostuvaa hyvän olon tunnetta ja kiinnittymistä toiseen. Tämän tunteen ja sen taustalla olevien yhteenliittymien mahdollistaminen on yhteisöllisen työn tavoite.

Koulu kasvuympäristönä yhteisölle ja sosiaalityölle – arjessa mukana

”Parhaat keskustelut ja kohtaamiset tapahtuu, kun oon välitunneilla, käytävällä tai koulun tapahtumassa mukana. Välillä etsitään kadonnutta ulkovaatetta yhdessä oppilaan kanssa, välillä pelataan koko luokan kanssa hyllypalloa.”

Opiskeluhuollon yhteisöllisen työn käsite jakaa ideologisen pohjan yhteisösosiaalityön ja osallisuustyön kanssa. Yhteisöllinen työ on monialaista ja monitieteellistä. Yhteisösosiaalityön ja osallisuustyön tavoin koulun yhteisöllistä työtä tehdään yhdessä, eikä siitä vastaa yksin kuraattori tai opiskeluhoito. Kouluilla yhteisöllisestä työstä päävastuuta kantaa rehtori, mutta se vaatii kaikkien yhteisön jäsenten panoksen.

Koulumaailma on yhteisö-näkökulmasta mielenkiintoinen, sillä se on merkittävä lasten arjen kasvuympäristö muun arjen ympäristöjen rinnalla. Kouluympäristöön heijastuvat myös yhteiskunnalliset laajemmat ilmiöt ja rakenteelliset kipukohdat. Arjen yhteisöjen tavalla myös kouluyhteisö ja sen sisällä olevat pienemmät yhteisöt rakentuvat yhdessä tekemisen ja jaetun kokemuksen avulla. Yhteisö muodostuu kohtaamisissa, välitiloissa ja siirtymissä. Yhteisöä luodaan käytävillä, ruokalassa, välitunneilla, koulumatkalla, joten myös yhteisöllisen työn tilat ovat moninaiset. Yhteisöllinen työ mielletään herkästi oppituntityöskentelyksi tai eri kokoonpanoissa tehtäviksi toiminalliseksi tekemiseksi. Kuitenkin yhteisöllinen työ on paljon muuta. Yhteisöllinen työ on myös suunnittelematonta arjenomaista ja usein ”sotkuistakin” kohtaamista.

Arjenomaisuus, inhimillisuus, ja vallan jakautuminen ovat myös keskeisiä osallisuustyön elementtejä. Koulumaailmassa onkin tarjolla monipuoliset mahdollisuudet osallisuustyölle ja yhteisösosiaalityölle. Yhteisösosiaalityön ja osallisuustyön projekteissa sosiaalityöltä edellytetään kykyä muuntua ja tulla lähemmäksi arjen ympäristöjä. Saman vaatimuksen tunnistamme myös kouluilla tehtävässä sosiaalityössä. Yhteisöllinen työ tukee ja vahvistaa sosiaalityön tehtävää elävänä toimijana. Koulun yhteisöllinen työ vapauttaa lapset *asiakkaan* käsitteestä ja tukee heidän rooliaan yhteisön jäsenenä, toimijoina, lapsina ja oppilaina. Tarjolla on siis sosiaalityötä, jossa roolit ovat muuttuvaisia ja valta jaettua.

Koulukuraattori yhteisösosiaalityön tekijänä

”Juteltiin luokanopettajan kanssa luokan ilmapiiristä ja vertaissuhteista. Mietittiin, millä tavalla saataisiin sitä paremmaksi. Sovittiin, että tuun pitämään luokkatunteja hyvästä luokkakaveruudesta.”

Sosiaalityön paikka on sen syntyjuurilta lähtien ollut yhteisöissä. Koulun sosiaalityön taustalla tulisikin vahvemmin näkyä yhteisösosiaalityön ja osallisuustyön osaaminen ja henki. Yhteisösosiaalityöllä tarkoitetaan arjen ja ihmisten ympäristöissä tehtävää työtä, jolla pyritään yhteisön hyvinvoinnin tukemiseen ja osallisuuden vahvistamiseen. Yhteisösosiaalityö perustuu alueen ja ihmisten ymmärrykseen ja siihen, että tieto ei rakennu yhteisön ulkopuolella.

Yhteisöllisen työn yhteydessä puhumme näkyvyydestä, saavutettavuudesta ja helposti lähestyttävyydestä. Näkyvyydellä tarkoitamme sitä, että kohtaamme oppilaiden kanssa siellä, missä he viettävät aikaansa. Herätämme pohdintaa ”*kuka sää oot*”. Ensimmäisenä askeleena yhteisöön pääsemisenä pidämme sitä, että tuota kysymystä kuulee yhä vähemmän tai siihen ehtii joku muu vastata ennen sinua. Yhteisöllistä työtä ei voida irrottaa kouluympäristöstä, eikä siihen voida rakentaa kaiken kattavaa mallia tai käsikirjaa, sillä jokainen kouluyhteisö on ainutlaatuinen. Jokainen koulu on nähtävä omana systeeminään, omine valtarakenteineen ja kulttuureineen. Koulukuraattorin rooli ei ole tästä irrallinen, vaan se muotoutuu aina suhteessa kyseisen koulun yhteisöön, ympäristöön ja kulttuuriin.

Koulukuraattori on aitiopaikalla sosiaalialan asiantuntijana tunnistamassa niitä koulumaailman ja yhteiskunnan rakenteita, jotka ovat hyvinvoinnin tukena ja esteinä. Tämä tunnistaminen mahdollistuu tulemalla osaksi yhteisöä ja jakamalla yhteisön arkea, sillä yhteisöt ja niiden rakenteet muodostuvat sisältä käsin. Yhteisön osaksi tuleminen mahdollistuu asettamalla itsensä alttiiksi ja

löytämällä oma tapa liittyä yhteisöön. Oman tavan löytäminen vaatii aikaa ja sitoutumista, sekä irti päästämistä valmiista malleista. Yhteisöön ei pääse osalliseksi elämättä samassa elämismailmassa. Siinä mielessä kuraattorin työ on ainutlaatuista, sillä kuraattori on töissä yhteisössä, joten työn luonne on lähtökohtaisesti yhteisöllinen. Kuraattorin työ rakentuu osaksi kouluyhteisöä olemalla siellä fyysisesti ja luomalla vuorovaikutussuhteen yhteisön jäseniin.

Yhteisöllisen työn haasteet ja mahdollisuudet

*”Ei oo mitään järkee, et me ollaan jotain puhuvia päitä kopissa
ja sulla neljä koulua, missä olla. Harva tilanne ratkeaa pelkällä koppihoidolla.”*

Vuonna 2024 opiskeluhuoltoa koskevassa THL:n julkaisussa yhteisöllinen työ sai näkyvyyttä puolen sivun ja yhden taulukon verran. Yhteisölliselle työlle annettu näkyvyys heijastelee yhteisölliselle työlle annettua painoarvoa myös laajemmin palvelukentällä. Saman THL:n julkaisun perusteella yhteisöllistä työtä tehdään opiskeluhuollossa noin viides osan verran kokonaistyöajasta. Eli merkittävä osuus opiskeluhuollon työstä painottuu yksilötyöhön. Kuitenkin kuraattorityön erityisyys ja sosiaalialan näkökulma tulisi ottaa huomioon ja kuraattorityön vapautua tuosta yksilökeskeisestä opiskeluhuollon laatikosta. Siten kuraattorityö olisi vapaa liikkumaan yhteisöllisen työn ja yksilötyön sektoreille tarpeen ja olosuhteiden mukaan. Molempia työmuotoja tarvitaan.

Sosiaalityössä on tunnistettu alan muuttuminen tarveperustaiseksi työksi. Tällöin työn lähtökohtana on tunnistettu tarve sosiaalityön tuelle tai palveluille. Kuraattorityön ollessa ennaltaehkäisevää työtä voidaan sanoa meidän olevan jo myöhässä silloin kun meidät kutsutaan paikalle. Yhteisöllisen työn kautta kuraattorin olisi ideaalitulanteessa mahdollista löytää ja tunnistaa työn kohteet varhaisessa vaiheessa, jolloin niihin mahdollisesti riittäisi yhteisöstä löytyvä tuki ja rakenteet.

Yksilökeskeisyyden lisäksi, yhteisöllistä työtä haastaa muiden palveluiden tarve määrittää kuraattorityötä. Hyvinvointialueiden paikalliset linjaukset ovat vaikuttaneet siihen, että terveydenhuollon palveluiden puolelta on valunut työtehtäviä kuraattoreille keskittymis- ja tarkkaavaisuuskartoitusten tekemisestä hoidollisen kannattelutyön tekemiseen. Tällä pyritään paikkaamaan terveydenhuollon palveluiden riittämättömyyttä ja helpottaa asiakkaiden palvelujen saamista, mutta koulusosiaalityön kustannuksella. Valtakunnallisena ilmiönä, terapiatakuun mukaiset psykososiaalisen tuen menetelmät hämärtävät entisestään sosiaalityön ja terveydenhuollon työtehtävien rajapintaa. Sosiaalityöllä ei ole varaa menettää koulusosiaalityön osaamista terveydenhuollon palveluvajeen paikkaamiseen. Yhteisössä toimiminen ja siihen panostaminen auttaa ja vaikuttaa myös yksilön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen.

Tukea yhteisöllisen työn tekemiselle osoitetaan sekä valtakunnallisissa selvityksissä että lähiesihenkilöiden toimesta. Ajan puute kuitenkin nimetään yleisenä esteenä yhteisöllisen työn tekemiselle. Kuraattorikentällä näyttää siltä, että eniten aikaa vie yksilötyöhön suuntaava fokus ja korjaavan työn hälyttävä tarve. Samalla kuitenkin tunnistetaan, että yksilötyössä kohdataan ilmiöitä, jotka eivät ole yksilötyöllä korjattavissa tai kohdattavissa. Tällöin kokemus on, että yksilötyötä tarjotaan ja tehdään osittain tottumuksesta kyseiseen toimintamalliin ja siitä, että halutaan vastata

kysyntään ja tarjota palvelua, joka on helpommin mitattavissa ja määriteltävissä. Tässä tunnistamme ristivetoa ja jopa mahdottomalta tuntuvaa yhtälöä.

Tilannetta hankaloittaa lisäksi se, että usein kuraattorilla on vastuullaan useita kouluja ja aikaa kouluyhteisössä olemiseen liian vähän. Myös kouluja voi olla useilta eri alueilta ja aluekohtaiset erot tekevät työstä rikkonaista. Yhteisöllisen työn otteesta kiinnipitäminen vaatii työntekijältä rohkeutta, näkemyksiä ja ennen kaikkea aikaa.

Hyvinvointialueuudistuksen myötä koulukuraattorit ovat uudella ja jaetulla maaperällä. Uudistuksen ja työnantajavaihdoksen myötä kuraattorit kuuluvat useampaan toimintaympäristöön. Kuraattorin työarki jakaantuu sekä kuntien sivistystoimen, että hyvinvointialueiden hallintojen vaikutuspiiriin ja on luonut uudenlaisia organisatorisia rakenteita. Aika ja kokemukset näyttävät, millainen vaikutus tällä jaetulla toimintaympäristöllä on yhteisöllisen työn tekemisen näkökulmasta.

Tulevaisuus ja vaikuttavuus

"Haluan, että mulla on aikaa näille oppilaille.

Haluan, että ehdin jatkossakin kohdata käytävillä ja olla läsnä tälle koululle."

Yhteisöllinen työ tarvitsee enemmän tekijöitä ja kokijoita. Liisa Keltinkangas-Järvisen sanoja lainaten tarvitsemme kokemuksia yhteisestä tekemisestä ja yhdessä olemisesta, jotta pystymme tunnistamaan niiden merkityksen. Yhteisöllisen työn merkitys löytyykin juuri siitä, että koulussa opitaan yhteisön merkitys laajemmassa ihmiselämässä. Yhteisöllinen työ on näiden kokemusten puolustamista. Mitä vähemmän yhteiskunnassa on näitä yhteisöllisyyden paikkoja sitä enemmän niitä pitää muuten arjessa, koulussa tukea ja puolustaa.

Tunnistamme tarpeen vahvistaa ja tehdä näkyväksi toisiamme ja yhdessä tekemistä. Tunnistaa, ettei ihmiselämä ja koululaisuus asetu osaksi prosessikaaviota tai ole pilkottavissa selkeisiin vaiheisiin. Olemme tunnistaneet kuraattorityössä valmiina annetun ajatuksen siitä, että yksilötyö olisi vaikuttavaa ja mitattavaa. Kuitenkaan tutkimusta yksilötyön tehokkuudesta on niukalti. Sen sijaan sosiaalityön juuret ovat ekosysteemisessä työssä, rakenteellisessa työssä ja yhteisön parissa tehtävässä työssä. Näissä kaikissa on myös kuraattorin työn juuret. Juurten heikentyessä on vaarana koko ammattiryhmää horjuttava runko. Huolenamme on sosiaalityön äänen häviäminen ja siten juurten heikentyminen kuraattorityön ytimestä, jolloin kuraattorityöstä on vaarana tulla paikasta toiseen siirrettävä työmenetelmä ja resurssina, jolla ei olisi mitään omaa.

Kuraattorityö ei tulisi kaventua tarpeen vaatiessa tehtäväksi yksilötyöksi, sillä varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisevä työ vaatii liikkeellä oloa ajoissa, kouluyhteisöön kuulumista ja osallistumista.

Lopuksi

Yhteisöllisen työn tulisi rakentua kouluyhteisön tarpeisiin ja sen tehtävänä on tukea ja mahdollistaa yhteenliittymisen tiloja ja vahvistaa siten osallisuuden ja merkityksellisyyden tunnetta yhteisönsä jäsenille. Yhteisöllinen työ on siis ihmisen perustarpeiden äärellä: tarve tulla nähdyksi, liittyä ja olla osa jotain. Tämä jos jokin on hyvinvoinnin perustaa luovaa työtä. Yhteisöllinen työ on ennaltaehkäisevää työtä ja tunnistamme sen edustavan proaktiivista sosiaalityötä. Onnistuessaan yhteisöllinen työ kaventaa polarisoitumisista ja purkaa vastakkainasettelua.

Yhteisöllisen työn voidaan nähdä olevan tehokasta, sillä yhteisön tuki yksilölle on tehokkaampaa kuin yksilöille suunnattu tuki. Sosiaalityön on tärkeää irrottautua tehokkuuden vaatimuksesta, sillä elämänkaltainen ja kompleksinen muutostyön ote on hidasta ja ajassa rakentuvaa. Myöskään yhteisöllinen työ ei voi jäädä yksittäisen työntekijän harteille. Tärkeää on tunnistaa, että yhteisöllisessä työssä on sosiaalityön muotoinen tarve ja paikka. Lisäksi laissa annettu yhteisöllisen työn mandaatti tarjoaa kuraattorityöhön mahdollisuuksia tehdä toisin ja tarkastella tilanteita yhteisöllisen näkökulman kautta. Tällöin on mahdollista löytää ratkaisuja yksilötyön ulkopuolelta ja luonnollisesti rakentuvain tavoin. Yhteisöllisestä työstä saatetaan kokea paineita ja se saattaa sisältää oletuksia koko koulutason spektaakkeleista. Ymmärrys yhteisöllisen työn arjenkaltaisuudesta kuitenkin vapauttaa tekemään oman koulun ja oman roolin näköistä työtä yhteisön eteen. Yhteisöllinen työ on turvallisuuden, ennakoitavuuden ja kohtaamisen ytimessä. Tätä ydintä meillä ei ole varaa menettää tässä yhteiskunnallisessa ajassa.